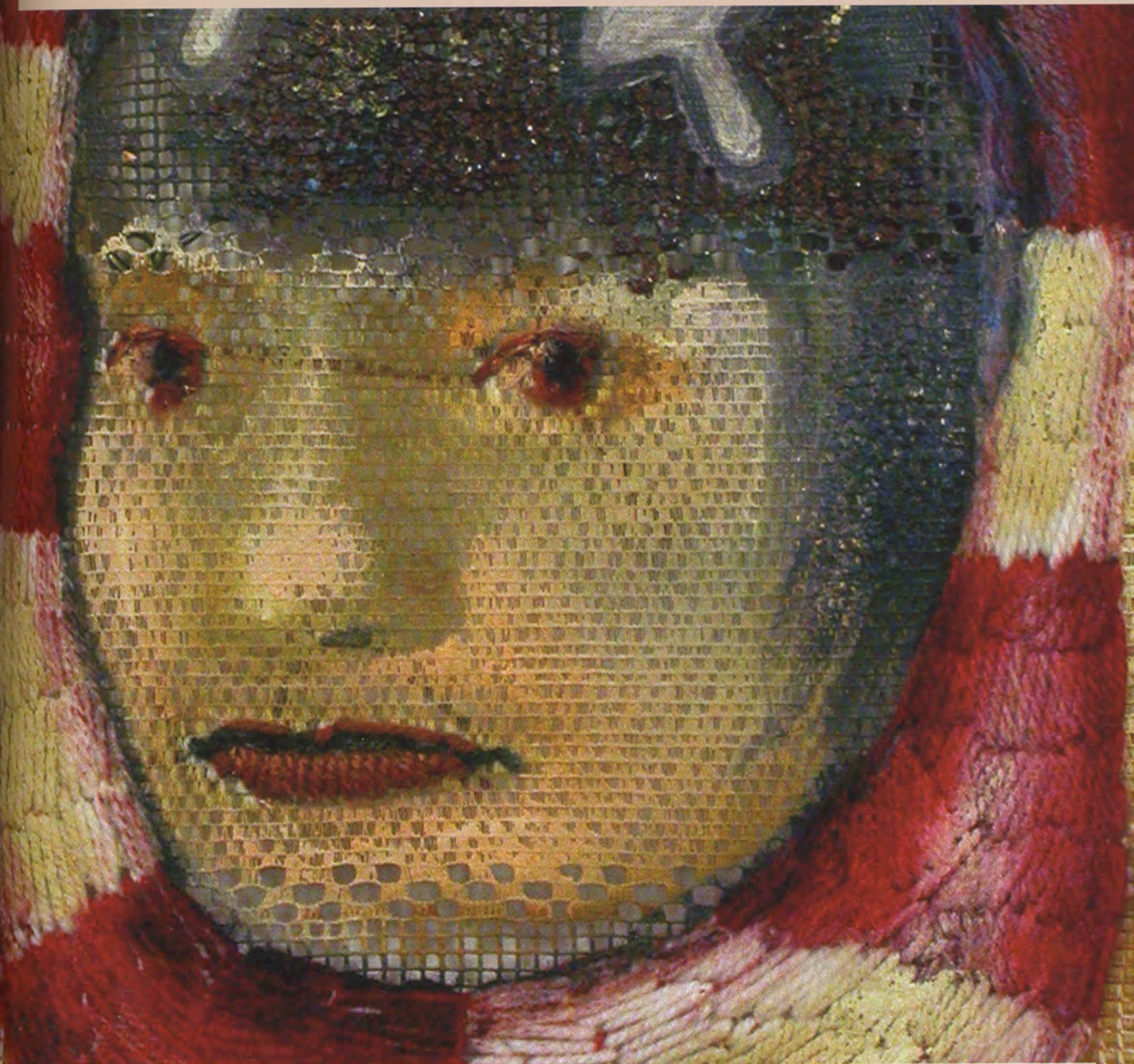

Borduren in de kunst

EXPOSITIE TOONT GRENSOVERSCHRIJDENDE WERKEN

In het Nederlands Textielmuseum in Tilburg is nog tot en met zondag 4 juni de tentoonstelling G•E•B•O•R•D•U•R•D te zien: een verrassende expositie over de manier waarop hedendaagse kunstenaars deze eeuwenoude techniek gebruiken. Borduren, tot voor kort uitsluitend geassocieerd met decoratie en vrijetijdsbesteding, is de afgelopen jaren steeds populairder geworden onder kunstenaars en

ontwerpers. Door op uiteenlopende manieren het borduren toe te passen winnen hun werken aan schoonheid en zeggingskracht. De borduurtechniek is hierbij geen doel op zich, maar een betekenisvol en beeldend medium dat een steeds grotere rol speelt in de hedendaagse kunst en vormgeving.

Zelfportret, C.A. Wertheim, 1989. Borduurwerk op vitrage.

Het Nederlands Textielmuseum toont werk van zo'n zestig kunstenaars, vormgevers, modeontwerpers en sieradenmakers, zorgvuldig bijeengezocht door conservator Hanneke Oosterhof. 'Borduren is heel tastbaar om te zien, het geeft een heel bijzonder effect aan een kunstwerk', vertelt zij. Bij het samenstellen van de tentoonstelling heeft Oosterhof vooral gekeken naar de wijze waarop hedendaagse kunstenaars met dit medium omgaan. Het gaat er niet zozeer om of het goed handwerk is, maar vooral om goede kunst en vormgeving, waarbij het borduren een rol speelt. 'Het borduren wordt nu veel breder en gevarieerder in de beeldende kunst en design gebruikt. Het zijn experimenten, werken met draad in de kunst.' Een groot verschil met het ouderwetse borduren is dat het geborduurde voorwerp geen functie meer heeft, maar autonoom is. Dat is bijvoorbeeld goed te zien in het werk van de inmiddels wereldberoemde Nederlandse kunstenaar Michael Raedecker: portretten en landschappen in olieverf waarvan de lijnen zijn benadrukt door er draden in te verwerken. Van dichtbij zie je pas dat het om borduurwerk gaat. Volgens Oosterhof moet je je dat niet voorstellen als ambachtelijk gemaakt iets. 'Het is niet letterlijk borduurwerk maar het heeft wel een tactiele uitstraling.' Raedecker zelf zegt hierover: 'Ik wil dat je mijn kunst niet alleen ziet maar ook voelt.'

Andere kunstenaars zijn volgens Oosterhof uitgekozen omdat ze commentaar geven op de techniek van het borduren. Een voorbeeld van zo'n kunstenaar is Lie van der Werff. Met knopspelden zette ze lap-pen ongebleekt katoen aan elkaar om er jurkjes van te maken. De knopspelden geven de illusie van borduurwerk en benadrukken de kwetsbaarheid van de meisjeslichamen die in de jurkjes thuishoren. Maar er is geen steek van echt geborduurd.

Glansrol

Borduren in de kunst kwam op tijdens de tweede feministische golf in de jaren zestig van de vorige eeuw. Feministische kunstenaressen introduceerden typisch vrouwelijke technieken zoals weven, borduren en het gebruik van textiel. Maar pas vanaf eind jaren negentig

Dear Mommy, are you okay?, Berend Strik, 2005. Geborduurde foto op linnen. Collectie Arval Lease, Nieuwegein. Foto: Gert Jan van Rooij.

worden textiele technieken op grote schaal gebruikt in de kunst. Een glansrol is daarbij weggelegd voor het borduren. Kunstenaars zochten naar manieren om naast olieverf ook andere materialen in hun werk te gebruiken. De borduurkunst leende zich daar uitstekend voor. Tegelijkertijd ontstond er een herwaardering voor traditionele technieken, waardoor ook het borduren meer aandacht kreeg. Door het gebruik van draad was het mogelijk om beelden complexer, rijker, weerbarstiger en zelfs sensueler te maken. Berend Strik (1960) was in 1988 de eerste mannelijke kunstenaar die met borduren begon. Aanvankelijk borduurde hij foto's na, waarbij hij de foto overtrok op een doek en dan de lijnen met draad stikte. In zijn huidige werk laat hij delen van foto's zichtbaar. Hij borduurt eroverheen en benadrukt delen door al dan niet stiksel toe te voegen. Strik zegt hierover: 'Borduren verkleint de afstand tussen het werk en de kijker doordat het borduren dicht bij de kijker staat. Dat komt door het reliëf en doordat het een herkenbaar medium is.' In zijn vroegere werk benadrukte hij met het borduren de erotische lading van de gekozen afbeeldingen, tegenwoordig is zijn werk meer nostalgisch van aard.

Zo vergroot hij bijvoorbeeld een foto van zijn moeder en laat daarop ouderwetse bloempatronen borduren. Niet alleen mannelijke kunstenaars als Michael Raedecker en Berend Strik gebruiken de borduurtechniek om hun werk kracht bij te zetten. Ook vrouwelijke kunstenaars gaan vernieuwend met het medium om. Als voorbeeld hiervan zijn op de expositie onder meer de zelfportretten van C.A. Wertheim (1962) te zien. Hiervoor gebruikt zij meestal onaanzienlijke materialen zoals oude enveloppen, deksels en doppen. Deze restanten van het dagelijks leven gecom-

Handwerken zonder Grenzen • nr. 1

Blue Bars, Rob Birza, 2002. Ei-tempera op linnen; machinaal geborduurd (lijst).

bineerd met gem nipuleerde beelden van haarzelf op stof of papier leveren fantasievolle en speelse collages op.

Zweetplekken

Interesse voor het ambachtelijk borduren zie je vooral bij de modeontwerpers. Zij zien het gebruik

van tijdrovende handwerktechnieken als een vorm van luxe, dat de kledingstukken een toegevoegde waarde geeft. Alexander van Slobbe combineert daarom antieke borduursels met hedendaagse steken om zo nieuwe schoonheid te componeren. Zijn collega, de in Nederland wonende Chinese Mina Wu, ontwierp voor het project Value for Money twee T-shirts: de één geprint en de andere geborduurd. Onder de oksels, waar op warme dagen zweetplekken ontstaan, borduurde ze bloemetjes. Onnodig te zeggen dat deze een stuk duurder waren dan de T-shirts met alleen gedrukte bloemen onder de armen. Voor sommige kunstenaars is vooral het effect dat je kunt bereiken met borduren van belang. Rob Birza maakte bijvoorbeeld een serie over de oorlog in Afghanistan. De gruwelijke afbeeldingen van oorlogstaferelen zijn omlijst door oosterse borduursels. Deze randen vormen door hun lieflijkheid en zoetigheid een groot contrast met de geschilderde krantenfoto's in het midden. Het borduren van de lijsten besteedde Birza uit aan een professionele machineborduurster. De traditionele bezigheid van het borduren interesseert hem niet. Hetzelfde geldt voor Berend Strik, die zijn borduursels wel met de hand laat maken maar tegenwoordig geen steek meer zelf plaatst. Daar heeft hij een atelier vol borduur-meisjes voor in dienst.

Letterlap

Andere kunstenaars die op de tentoonstelling aandacht krijgen, verwijzen in hun werk juist expliciet naar de geschiedenis en de tradities van het borduren. Begrippen die daarbij een rol spelen zijn dan bijvoorbeeld huisvlijt, ambacht, traagheid, traditie, het aan conventies gebonden leven van vrouwen. Verwijzend naar de oude knellende tradities rond het tafelen borduurde Hella Jongerius bijvoorbeeld een bord vast aan het tafelkleed. Ook Manon van Kouswijk ging aan de slag met een tafellaken. Op damast borduurde ze de contouren van wijnvlekken, zodat het tafellaken er gebruikt

Oblivious, Michael Raedecker, 2003. Acrylverf en garens op canvas. Rabo Kunstcollectie.

uitziet. Deze twee werken worden op de expositie getoond naast een oud tafelkleed uit de jaren dertig. Oosterhof: 'Je kunt zo goed de overeenkomsten en verschillen zien. Toen was het tafelkleed functioneel, nu is het een object geworden.'

Ook het werk van Arnoud Holleman wordt in combinatie van een oud werk getoond. Zijn lichtkrant hangt naast een ouderwetse letterlap. De lichtkrant toont een tekst die met kruissteekjes is opgebracht: 'Leave a message after the peep.' De zinnen lopen door, zoals dat ook op de merklap het geval is. Borduren was vroeger een voortgaande handeling. Het hoorde bij je stand om te borduren en er voortdurend tijd voor te hebben, vandaar dat de zinnen doorlopen. De tekst op het werk van Arnoud Holleman verwijst naar het feit dat mensen tegenwoordig juist zo weinig tijd hebben en apparaten inschakelen, zoals een antwoordapparaat, om hun sociale contacten bij te houden.

En zo zijn er op de tentoonstelling nog veel meer voorbeelden te zien van hoe gevarieerd kunstenaars omgaan met het medium borduren. Binnen de hedendaagse kunst is borduren nu helemaal geaccepteerd. Kunstenaars gebruiken de oude techniek in nieuwe settings waardoor het een heel nieuw effect teweeg brengt. Of zoals Hanneke Oosterhof het typeert: 'Borduren is een medium zonder grenzen geworden.'

Nederlands Textielmuseum

Goirkestraat 76, Tilburg • Tel. 013 536 74 75

E-mail: info@textielmuseum.nl • www.textielmuseum.nl

Open: di t/m vr 10-17 uur, za/zo 12-17 uur.

Floral shower, Mina Wu, 2005. Detail T-shirt. Collectie Droog Design.

